LÄNSI-UUDENMAAN KÄRÄJÄOIKEUS
VÄSTRA NYLANDS TINGSRÄTT

Lisälausunto
21.10.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: HE 133/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi – pyydetty lisälausunto

1. *Videotallenteiden julkisuus*

Käräjäoikeus pitää parempana vaihtoehtona sitä, että mahdollisuus jälkikäteiseen kuva- ja äänitallenteeseen (videotallenteeseen) tutustumiseen olisi vain asianosaisilla. Ratkaisu ei loukkaisi oikeudenkäynnin julkisuusperiaatetta, koska yleisöjulkisuus kuulemisten osalta toteutuisi nykyiseen tapaan käräjä- ja hovioikeuden pääkäsittelyissä, johon yleisöllä on lähtökohtaisesti aina oikeus saapua. Mahdollisuus äänitallenteen tilaamiseen olisi myös edelleen olemassa. Lisäksi on huomattava, ettei asianosaisilla tai yleisöllä tälläkään hetkellä ole oikeutta istunnon kuvaamiseen tai äänittämiseen ilman puheenjohtajan lupaa.

Kuten hallituksen esityksessä on todettu, videotallenteiden epätoivottu leviäminen esimerkiksi sosiaaliseen mediaan loukkaisi käräjäoikeudessa kuultujen henkilöiden perustuslaissa suojattua oikeutta yksityiselämään. Vaara on todellinen, sillä jo nyt käräjäoikeuden tiedossa on tilanteita, joissa todistelusta tehtyjä äänitallenteita on julkaistu verkossa maalitus- tai häiritsemistarkoituksessa. Sanotulla vaaralla voisi myös olla vaikutuksensa kuultavien kertomuksiin ja niiden sisältöön. Jos mahdollisuus jälkikäteiseen tutustumiseen olisi vain asianosaisilla, se osaltaan estäisi tai vähentäisi tallenteiden epätoivottua leviämistä ja parantaisi tallennettujen kertomusten näyttöarvoa. Pelkkä rangaistusuhka ei poista vaaraa salakuvaamisesta.

2. *Videotallenteisiin tutustuminen ja turvatarkastus tuomioistuimessa*

Kun kuva- ja äänitallenteeseen tutustuminen tapahtuisi vain tuomioistuimen tiloissa, olisi videotallenteiden edellä kerrottu epätoivottu leviäminen käytännössä mahdollista vain silloin, jos ääni- ja kuvatallenteeseen tutustuvalla olisi käytössään tallentamiseen soveltuva väline eli esimerkiksi älypuhelin. Salaa tallentamisen ehkäisemiseksi tallenteisiin tutustumaan saapuvat henkilöt pitäisi siten turvatarkastaa ja mahdolliset tallentamiseen soveltuvat laitteet ottaa heiltä tallenteen katsomisen ajaksi pois.

On todennäköistä, että tallentamiseen soveltuvat laitteet paljastuvat metallinilmaisin- ja läpivalaisinlaitteilla tapahtuvassa tarkastuksessa. Tarvetta henkilökohtaista koskemattomuutta enemmän loukkaavan henkilöntarkastuksen suorittamiseen ei siten usein olisi.

Käräjäoikeus on lausunnossaan 8.10.2021 todennut, että älypuhelinten ja muiden vastaavien laitteiden poisottaminen esimerkiksi käräjäoikeuden turvatarkastuksessa voi osoittautua käytännössä mahdottomaksi vaikkakin siihen säädettäisiin lakiin perustuva mahdollisuus. Sanottu vaikeus liittyy siihen, että hallituksen esityksen mukaan laitteen poisottaminen edellyttäisi aina perusteltua aihetta epäillä, että tallennetta katsomaan saapuva henkilö tallentaisi kuva- ja äänitallennetta salaa. Tämä puolestaan johtaisi siihen, että jokaisen tallennetta katsomaan saapuvan henkilön kohdalla turvatarkastuksen suorittava henkilö joutuisi tekemään arvion siitä, voidaanko laite ottaa pois eli onko edellä kerrottu ”perusteltua aihetta epäillä” -tilanne kulloinkin käsillä. Edellytyksiä ja aikaa tämän harkinnan tekemiseen ei turvatarkastuksessa aina ole. Rajatapauksissa turvatarkastajan pitäisi myös mahdollisesti aina kääntyä käräjäoikeuden lainoppineen jäsenen puoleen.

Edellä kerrotun johdosta olisi parempi, jos tuomioistuimella olisi aina oikeus tallentamiseen soveltuvan laitteen poisottamiseen tutustumisen ajaksi. Se siis tehtäisiin kategorisesti aina katsomisen ajaksi. Ottaen huomioon, että näin suojattaisiin paitsi käräjäoikeudessa kuullun henkilön oikeutta yksityiselämään myös ihmisten oikeusturvaa, ei ratkaisun voida katsoa loukkaavan ääni- ja kuvatallennetta katsomaan tulevan henkilön henkilökohtaista loukkaamattomuutta mielivaltaisesti. Ratkaisu olisi myös oikeansuhtainen.

3. *Kirjallisen toisinnon tekeminen tallennetusta kertomuksesta*

Kuten hallituksen esityksessä on todettu, on kirjallisen toisinnon (litteroinnin) tekeminen asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa jo nykyisinkin mahdollista. Resurssisyistä niitä ei ole kuitenkaan juuri tehty.

Litteroinnin tekeminen voisi käräjäoikeudenkin käsityksen mukaan edistää laajojen asioiden käsittelyä muutoksenhakutuomioistuimessa. Koska tuomioistuinlaitoksen perusrahoitus on jo ennestään pahoin riittämätön ja koska ns. konekirjoittajia ei tuomioistuimissa enää ole, on litterointien tekeminen nykyistä suuremmassa laajuudessa tuomioistuinten toimesta käytännössä mahdotonta ainakin niin kauan, kun siihen soveltuvia ja toimivat puheentunnistusohjelmistoja ei ole käytettävissä.

Edellä kerrotun perusteella aihetta toisinnon tekemistä koskevan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 9 §:n muuttamiseen hallituksen esityksessä ehdotettua enemmän ei tällä hetkellä ole. On huomattava, että laajoissa jutuissa litteroinnin tekeminen äänitallenteesta esimerkiksi asiamiesten toimesta on edelleen mahdollista.

Ilkka Lahtinen
Laamanni
Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus